

STO LET OD POVODNĚ NA CHOTÝŠANCE (1)

Romantická říčka Chotýšanka, která je dnes na svých nejkrásnějších úsecích lemovaná mohutnou chatovou zástavbou, pramení nedaleko Větrova na Voticku v nadmořské výšce 580 m. Jako nepatrný potůček se odtud vine Neustupovskými Otradovicemi. Ještě před nimi se slučuje se svým druhým pramenem, tekoucím z kopců u Bouňova. Dále teče k Jankovu, kde nabírá několik potůčků a protéká několika rybníky. Po hrázi toho největšího zvaného „Hrad“ vede silnice z Votic, která prochází Jankovem do Louňovic. Potok pokračuje zúženou zalesněnou kotlinou, protékající rybníkem „Marianou“, a odtud přímo na sever loukami pěkného údolí do nedalekého rybníka „Pičinského“ přímo v obci Pičín. U obce Kondratice se údolí rozšiřuje a přibírá západně od Vojslavic ještě další potok. K tomuto místu, kterým v minulosti vedla hranice okresu votického, byl nazýván její horní tok též Jankovským potokem. Dále se stáčí severovýchodním směrem, obtékající obloukem vrch „Na Ďábelce“ (501 m n. m.). V Popovicích napájí velký rybník „Popovický“, po jehož hrázi vede též hlavní silnice přes vesnici. Odtud směřuje na sever opět zužujícím se

údolím s přibývajícími lesy do rybníka „Mladovického“ a dále severovýchodně romantickým údolím „Na Podlesí“ k Postupicům, kde napájí rybník „Papírník“. Z Postupic míří východním směrem do „Dolejšího“ rybníka u Lhoty Veselky. Až sem je tok Chotýšanky od Pičina regulován. Potom zatáčí k severu, kde přes Chotýšanku vede kamenný železniční most pro dráhu Benešov – Trhový Štěpánov. Za mostem přijímá z levé strany potok od Jemniště a uhýbá východním směrem skrze chatařskou osadu „Albatros“ do obce Městečko. Za ním napájí největší rybník na jejím toku zvaný „Smikov“ o rozloze 56 ha v nadmořské výšce 374 m. Pod hrází tohoto rybníka ji protíná most, po kterém vede hlavní silnice z Benešova na Vlašim. Pak obchází na sever směrem k Takonínu velkým obloukem dalšími chatařskými osadami lesnatý vrch „Kalamajka“, který se po jejím pravém břehu prudce zvedá do výše 517 m n. m. Za bývalým chotýšanským mlýnem se Chotýšanka uhýbá naposled směrem východním, kde ve větší rovině zprava míjí Bílkovický lom a za silnicí bývalý Oltův mlýn. Za Bílkovicemi pokračuje údolím pod Slovenicemi

Popovice pod hrází po povodni roku 1906 (pohlednici zapůjčil Jiří Šesták, kronikář z Postupic).

Popovice – bývalá panská hospoda hraběte Šternberka (foto: Kronika fary Popovice).

do obce Libež, kde v nadmořské výšce 324 m vtéká z levého břehu do řeky Blanice.

Celkový spád Chotýšanky, jejíž tok je dlouhý asi 33 km, činí 256 m. Následkem značného spádu teče poměrně bystře a za jarního tání a po bouřích je prudká až strhující, což bývá příčinou častých záplav. Naštěstí dnes nemají tak katastrofální následky, jako tomu bylo při povodni před sto lety.¹⁾

Ničivá povodeň

Stalo se v neděli z večera o Božím Těle dne 17. června 1906, jak se dočteme v tehdejších novinách a zápisech z kronik. Teplotní extrémy v naší krajině v předchozích chladných dnech, kdy teploměr klesal v noci na 4 °C, nevěští nic dobrého. V osudnou neděli bylo po celý den veliké horko a bezvětrí. Před polednem již teploměr ukazoval 39,6 °C. Dusno věštilo bouři, a tyto obavy se také záhy splnily. Kolem šesté hodiny večerní se od severozápadu počaly stahovat hrozivé mraky, které náhle v několika okamžicích pokryly celou oblohu. Ty se srazily s dalšími mraky od jihovýchodu a v prostoru mezi Jankovem a Popovicemi vychrlily obrovské spousty vod, které se řítily úžasnou rychlostí z horských strání do údolí.²⁾

Nejhůře bylo u Jankova, kdy se kolem půl sedmé večer strhla silná bouře, provázená krupobitím a průtrží mračen. Již tak vodou přeplněné rybníky z předchozích deštivých dnů nebezpečně stoupaly. Hráz „Pílského“ rybníka se pod prudkým nápořem vody protrhla. Povodňová vlna se valila k Jankovu, kde cestou odnášejíc zem z polí, strhla most k „Plačku“ a poškodila silnici. Smetla zeď na hrázi rybníka „Hradu“ a zaplavila škrobárnu pod hrází, kde vyplavila čtyři vagóny škrobu v pytlích a 4 vagóny nebaleného škrobu. Proud vody, který vyvrátil vrata škrobárny, vnesl dovnitř vůz naložený hnojem, kde zanesl veškeré stroje. Přívalem vod byl také stržen jez a poničena hráz u rybníka „Betaň“. Lidé na Karlově se museli vystěhovat z domů. Také hráz rybníka „Mariány“ neodolala zuřícímu živlu – posílený vodou z rybníků pokračoval dále k Pičínu.³⁾

V Pičíně voda odnesla mlýnské zařízení a rozlila se po lukách, z nichž odplavila kupy sena, spolu s mnoha vyvrácenými stromy se řítila do rybníka „Popovického“.

V Popovicích už byli v plné pohotovosti místní hasiči, kteří se v několika okamžicích dostavili na hráz rybníka, přes kterou se již valily kalné vlny. Ani ta nevydržela nápor přívalu vody a pro-

**Popovice – obytné stavení se stodolou patřící utonulé Barboře Bachové z čp. 73
(foto: Kronika fary Popovice).**

trhla se nejdříve na levé straně asi v dvacetimetrové šířce, později ještě na dvou místech.

Průběh celé této hrozné události, která se zde udála, popisuje popovický farář Alois Valenta v deníku Čech, jehož výstřižky jsou vlepny do popovické farní kroniky:

„Rybník je prorván tam, kde stál domek kostelníka Václava Lázný, kde nyní tůň, bydlel měřená 8 metrů hluboká. Kostelník s rodinou byl první, jenž křičel, dávaje znamení i jiným – utkali oknem proti proudu na hráz a hrozně poděšení utekli na faru. Chalupa Václava Dvořáka srovnána se zemí, též tak i Františka Soukupa...“

Před několika dny byl jsem zaopatřovat v tomto stavení těžce nemocnou matku, kterouž syn její František Dvořák odnesl na zádech do stavení protějšího, a když se i toto bořilo, proraženým stropem utekli všichni. Bohužel, na záchranu sestry Františky, jež na střechu utekla, nezbylo již času. Malé zbytky ze stavení zůstaly Václavu Láznovi, Janu Vyhnalovi, Barboře Bachové, Vojtěchu Vondrovi, Josefu Mlátkovi, Antonínu Brabencovi, mlynáři Josefu Beránkovi,

jenž před rokem mlýn sešlý koupil, obnovil, novými válci opatřil. Témuž utonuly 4 kusy krásného dobytka. Rodina jeho po žebříku oknem pod střechou se spasila. U Málků staříčkou matku slepou zachránili, vynesli ji z chléva, kamž se byla ubohá uchýlila. Rodina Brodinova, otec, matka a dvě dcery, celá držela se křečovitě ve světnici plovoucí dlouho nad vodou, otec slabostí již se jich pustil a utonul, byl odnesen daleko na louku. Matka a dcery dýchaly poslední vzduch u stropu.“⁴⁾

Okresní noviny „Hlasy od Blaníka“ o povodni referují takto: „Obrovská vlna mžikem smetla chalupu Brodinovu i s hospodářem, jenž utekl na kamna, a síní unášen byl pryč... Také 19 letá Marie Dvořáková, jediná dcera chalupníková, která přes vyzvání svých rodičů, prchajících již proudem vody, v chalupě zůstala, snažila se pak zachovati život a prchala na střechu. V tom odervána byla chalupa od základů a nešťastná dívka zoufale lomíc rukama a volajíc „s Bohem“ hlasem, jímž tuhla krev v žilách všech, kdož ji slyšeli, unášena byla dravou bystrinou až k Mladovicům – 3 km níže ležícím. Tam shroutil se krov a nešťastnice

zmizela ve vlnách. Mrtvola její, posetá ranami, nalezená v pondělí ráno u Mladovic“.⁵⁾

Kromě výše uvedené Františky Dvořákové, dcery chalupníka Václava Dvořáka z čp. 16, dle matričního zápisu z Popovic zahynuli: Vilém Brodina, 62 letý, rolník z čp. 17 – nalezen na Koukalově louce, Václav Mlátek, 72 letý, výměnkář z čp. 56 – byl nalezen doma pod postelí, Jan Zdvihal, 66 letý, domkář a dělník z čp. 47 a Barbora, 52 letá, hokynářka z čp. 73 – jejichž obě mrtvoly nalezeny v rybníce „Smikově“ v Městečku a pochovány v Chotýšanech.⁶⁾

Nebýt některých horlivých záchranářů z řad místních hasičů, kteří nasazovali i svůj vlastní život, počet obětí by tak byl daleko větší. Jedním z nich byl velitel hasičů František Dvořák, který zachránil ze střechy protějšího zatopeného domku čp. 45 Jana Vyhnala s vnučkou Marií Marešovou. Potom v krajním nebezpečí ohrožení života vyšplhal na protější strom, kde musel přetpět asi dvě hodiny, dokud voda neopadla. Očekáváje každým okamžikem, že se strom vyvrátí. Zvláštní odvahou se také vyznamenal učitel Jan Čížek, zachránce rodiny Červovy.⁷⁾

Po této smrtonosné spoušti, kterou v Popovicích voda dokonala, odnášejíc s sebou spousty

dříví, nábytku, strojů a mnoho utonulého domácího zvířectva, pokračovala k Mladovicům, kde praskla hráz se staletými duby rybníka „Mladovického“. Pod ním veletok ještě zesílený velkou vodou bystřiny tekoucí z rybníka „Lísence“ od Nové Vsi se řítí Podlesím k Postupicům.⁸⁾

Co se dělo na Podlesí, snad nelze ani domyslet! Dravý proud nejdříve rozmetal boudu „Na Valše“ a o něco níže na téže straně unášel proudem hraběcí drůbežárnu do rybníka „Papírníka“, v níž bydlela se svými dětmi vdova po hajném pětaticetiletá Anna Koukalová. Ta zahynula v rozbouřených vlnách i se třemi dětmi. Jen čtvrtá dcera, desetiletá Anna se šťastnou náhodou zachytila plovoucím dřevem, které ji zaneslo k jednomu stromu na kraji lesa pod továrnu. Tam se jí podařilo na něm udržet až do třetí hodiny ranní. Byla nalezena podvelitelem postupických hasičů, který ji vynesl celou zkřehlou, pouze v mokré košilce do nejbližšího domku do Hůrky. Mrtvolu její matky a pětileté sestry Anežky našel porybný Vojtěch Vrnák až v rybníce „Smikově“ pod Městečkem. Sedmiletá Marie byla nalezena u Postupic a devítiletý František byl objeven až za 14 dní při sekání louky v Libži.

Popovice – poškozený domek Josefa Krosnáře čp. 15 a poškozený domek o odplavená stodola patřící Antonínu Zemanovi z čp. 12 (foto: Kronika fary Popovice).

Popovice – vlevo hostinec Vojtěcha Hocka čp. 55, uprostřed zbytek stavení Jana Vyhnala čp. 45 a vpravo předeck kovárny čp. 72 (foto: Kronika fary Popovice).

Povodní roku 1906 poničený hostinec „Na Podlesí“ (pohlednice ze sbírky Muzea Podblanicka).

Zachráněná Anna nalezla do konce prázdnin útočiště u své tety Lukšové v Milovanicích. Poté byla zásluhou paní hraběnky Sternbergové umístěna do ústavu u sv. Anny v Praze.⁹⁾

Hroznou noc si prožili také v podleském hostinci majitele p. učitele Vojtěcha Skočdopoleho z Postupic. Ten stojí na levém břehu potoka, o 150 metrů níže proti bývalé přádelně, kde ještě zůstalo několik hostů. V tom vnikl do šenkovny příval vody. Všichni zmateně hledali útočiště nejdříve na stolech, pak prchali na půdu. Tam všichni, včetně rodiny hospodského, a výše jmenovaného majitele s jeho ženou se 4 dětmi a staříčkou tchyní se uchýlili do tmy jednoho koutu. Za hrozných duševních útrap očekávali konec povodně. K ránu s rozedněním, když voda opadla, čekalo je hrozné překvapení.

Dravý proud strhl celý roh obytné budovy, chlív, stodolu a hospodskou verandu. Podemleta byla i ta část budovy, v níž nacházeli všichni útulek. Jediným štěstím bylo, že jeden ze tří doubků zde zasazených, utvořil jakousi bariéru z naplavených klád a ostatního materiálu. Tím se

zabránilo přímým úderům na tuto část domu, a tak unikli tito lidé jistě smrti.¹⁰⁾

Miroslav Švarc (Pokračování v příštím čísle.)

Poznámky:

- 1) Habart Čeněk: Sedlčany, Sedlecko a Voticko, díl I., r. 1925, str. 162 – 164.
Mixa K. V.: Městečko Postupice – povšechný jeho obraz, díl I., Postupice 1924. (Rukopis v SOKA Benešov.)
- 2) Hlasy od Blanika, ročník XXII., č. 25, str. 1 – dne 23. června 1906.
- 3) Pavlovský Pavel: Jankov, r. vydání 2006, str. 50.
- 4) Kronika fary Popovice r. 1835 – 1937, svazek II.
- 5) Hlasy od Blanika, ročník XXII., č. 25, str. 2.
- 6) Matrika fary Popovice – zemřelí, r. 1873 – 1909, folio 227V a 228R (SOA Praha – Chodovec).
- 7) Odměny za záchranu života 1906 – 1912 (Fond OÚ Benešov, i. č. 605, sig. 2/3, karton 149 – uložen SOKA v Benešově).
- 8) Maršiček Jan: Povodně na Chotýšance, časopis Pod Blaníkem, ročník 5, 1925 – 26, str. 147.
- 9) Kronika obecné školy v Postupicích, r. 1879 – 1921, str. 107 (SOKA Benešov).
Slaviček Petr: Památník městečka Postupice, vydal OÚ Postupice v r. 2005, str. 176.
- 10) Mixa K. V.: Městečko Postupice – povšechný jeho obraz, díl I., Postupice 1924. (Rukopis v SOKA Benešov.)

VODNÍ MĚKKÝŠI PODBLANICKA (5)

Velevrubi a škeble

Velevrubi a škeble patří spolu s perlorodkou k velkým mlžům a v dospělosti jejich lastury měří obvykle přes 5 cm. Největším mlžem je škeble rybníčná, jejíž lastury mohou přesáhnout i 20 cm. Zatímco velevrubi a perlorodka mají lastury masivní, tak lastury škeblí jsou relativně křehké (a z vnitřní strany postrádají tzv. zámek a zámkové lišty). Všichni velcí mlži jsou odděleného pohlaví. Zajímavé je jejich rozmnožování. Samci vypouštějí do vody spermie, které jsou nasáty samicí a jsou jimi oplodněna vajíčka v těle samice. U velkých mlžů dochází v těle samice k vývoji larev zvaných glochidia, které jsou ve velkém množství vypouštěny do vody. Pokud mají štěstí a podaří se jim zachytit se na rybách (obvykle na žábřácích), dojde k jejich dalšímu vývoji a po několika týdnech z ryb odpadávají a mění se v malou perlorodku, velevrubu či škebli. Ryby jsou tak důležitým článkem ve vývoji velkých mlžů a slouží zároveň k jejich šíření. Každý druh je vázán obvykle na několik málo rybích hostitelů. A jak to vypadá se způsobem

života našich velkých mlžů? Obvykle jsou zahrabáni v sedimentu v dobře prokysličených vodách a často je z lastur vidět pouze část, na které je přijímací a vyvrhovací otvor. Potravu získávají filtrací z vody (drobný plankton). Množství profiltrované vody je značné, takže při větších koncentracích mohou významně přispívat k čištění vody.

S jakými druhy se můžeme setkat na Podblanicku? Jediný druh, který tu v současnosti zcela jistě nenajdeme, je perlorodka říční (*Margaritifera margaritifera*). Ta preferuje vody s nízkým obsahem vápníku (na rozdíl od prakticky všech našich vodních měkkýšů) a s nízkým obsahem živin a u nás se s ní můžeme setkat především v pohraničních pohořích. Největší středoevropské populace jsou známy z jižních Čech (Blanice – šumavská, Malše, horní Vltava).

Z velevrubů se na Podblanicku můžeme setkat se všemi třemi druhy, i když u velevruba nadmutého (*Unio tumidus*) to je nejméně pravděpodobné, protože je vázán na pomaleji tekoucí